

DRET DE SUCCESSIONS

TEORIA I CASOS

Lídia Arnau Raventós

Professora Agregada de Dret civil
Universitat de Barcelona

M. Esperança Ginebra Molins

Professora Titular de Dret civil
Universitat de Barcelona

Jaume Tarabal Bosch

Professor Agregat de Dret civil
Universitat de Barcelona

DRET DE SUCCESSIONS TEORIA I CASOS

Segona edició

Col·lecció: Manuals universitaris

Reservats tots els drets. De conformitat amb el que es disposa en els articles 270, 271 i 272 del Codi penal vigent, podrà ser castigat amb la pena de multa i privació de llibertat aquell que reproduïxi, plagii, distribueixi o comuniqui públicament, en tot o en part, una obra literària o científica, fixada en qualsevol tipus de suport, sense l'autorització dels titulars dels corresponents drets de propietat intel·lectual o dels seus cessionaris.

Aquest manual s'emmarca en el Projecte DER2017-82129-P. Els autors pertanyen al «Grup de Dret civil català» 2017 SGR 151.

© 2020 Lúdia Arnau, M. Esperança Ginebra i Jaume Tarabal

© 2020 Atelier
Santa Dorotea 8, 08004 Barcelona
e-mail: editorial@atelierlibros.es
www.atelierlibros.es
Tel.: 93 295 45 60

I.S.B.N.: 978-84-18244-11-7

Dipòsit legal: B 13072-2020

Disseny i composició: Addenda, Pau Claris 92, 08010 Barcelona
www.addenda.es

Al Dr. Badosa,
en agraïment

ÍNDEX

ACRÒNIMS	15
PRESENTACIÓ	17
CAPÍTOL 1. LA LLEI APLICABLE A LA SUCCESSION PER CAUSA DE MORT . . .	19
1. EL DRET CIVIL DE CATALUNYA.	19
1.1. La seva vigència territorial exclusiva a Catalunya	19
1.2. El Llibre quart del CCCat, relatiu a les successions	20
2. L'APLICABILITAT EXTRATERRITORIAL DEL DRET CATALÀ DE SUCCESSIONS. EL «CONFLICTE DE LLEIS»	20
2.1. Successions transfrontereres: la determinació de la llei aplicable	21
2.2. Els «conflictes interregionals» en matèria successòria	26
CAPÍTOL 2. LA SUCCESSION PER CAUSA DE MORT	31
1. EL CONCEPTE DE SUCCESSION	31
2. ELS «PRINCIPIS DEL DRET SUCCESSORI CATALÀ»	33
2.1. La universalitat, la necessitat i la perdurabilitat del títol d'hereu.	33
2.1.1. La universalitat i la necessitat del títol d'hereu	33
2.1.2. La perdurabilitat del títol d'hereu	34
2.2. La incompatibilitat entre títols successoris universals	36
CAPÍTOL 3. ELS TÍTOLS SUCCESSORIS	41
1. LES CLASSES DE TÍTOLS SUCCESSORIS	41
1.1. El títol universal d'hereu	41
1.2. El títol particular	42
2. L'ATRIBUCIÓ DEL TÍTOL UNIVERSAL I DEL TÍTOL PARTICULAR. ELS SUPÒSITS DUBTOSOS: L'HEREU INSTITUÏT EN COSA CERTA I L'HEREU INSTITUÏT EN USDEFRUIT . .	44

CAPÍTOL 4. L'OBJECTE DE LA SUCCESSION: L'HERÈNCIA.	47
1. CONCEPTE I COMPOSICIÓ	47
2. L'HERÈNCIA COM A OBJECTE DE DRET	49
2.1. L'alienació de l'herència	49
2.2. L'acció de petició d'herència	51
CAPÍTOL 5. EL PROCÉS D'ADQUISICIÓ DE L'HERÈNCIA.	55
1. L'OBERTURA DE LA SUCCESSION.	55
2. LA DESIGNACIÓ DE L'HEREU	55
2.1. La vocació a l'herència. Els pressupòsits subjectius	56
2.1.1. La capacitat successòria	57
2.1.2. La indignitat i la inhabilitat successòries	60
2.2. La delació com a vocació preferent	66
2.2.1. La transmissió <i>mortis causa</i> de la delació: el <i>ius transmissionis</i>	66
2.2.2. El caràcter expansiu de la delació: l'acreixement	70
3. L'HERÈNCIA JACENT.	73
CAPÍTOL 6. L'EXERCICI DE LA DELACIÓ: L'ACCEPTACIÓ I LA REPUDIACIÓ DE L'HERÈNCIA	79
1. LA CONFIGURACIÓ DELS ACTES D'ACCEPTACIÓ I DE REPUDIACIÓ	79
2. LA CAPACITAT PER A ACCEPTAR I PER A REPUDIAR.	81
3. LA INTERPEL·LACIÓ NOTARIAL	84
4. LA REPUDIACIÓ	85
4.1. El caràcter formal	85
4.2. La repudiació en perjudici dels creditors	86
4.3. La pèrdua de la facultat de repudiar	87
5. L'ACCEPTACIÓ	88
5.1. L'acceptació expressa i l'acceptació tàcita	88
5.2. L'acceptació pura i simple i l'acceptació a benefici d'inventari.	90
CAPÍTOL 7. EL RÈGIM D'ADQUISICIÓ DE L'HERÈNCIA.	93
1. ELS EFECTES DE L'ACCEPTACIÓ PURA I SIMPLE	93
1.1. La confusió de patrimonis	93
1.2. La responsabilitat il·limitada per deutes.	94
1.3. La protecció dels creditors i dels legataris: el benefici de separació de patrimonis	96
2. ELS EFECTES DE L'ACCEPTACIÓ A BENEFICI D'INVENTARI	99
2.1. La separació de patrimonis.	99
2.2. La responsabilitat limitada de l'hereu	100
2.3. L'administració liquidatòria	102
CAPÍTOL 8. LA COMUNITAT HEREDITÀRIA	105
1. LA COMUNITAT HEREDITÀRIA	105
1.1. Configuració	105
1.2. Règim jurídic	108

2. LA PARTICIÓ	111
3. LA COL·LACIÓ	114

CAPÍTOL 9. ELS NEGOCIS *MORTIS CAUSA* 117

1. ELS NEGOCIS <i>MORTIS CAUSA</i> : EL TESTAMENT, EL CODICIL, LA MEMÒRIA TESTAMENTÀRIA I LES «DISPOSICIONS» QUE ELS INTEGREN	117
2. EL TESTAMENT	118
2.1. El testament com a negoci jurídic <i>mortis causa</i> i de darrera voluntat	120
2.2. El caràcter personalíssim	121
2.3. El requisit intrínsec: la institució d'hereu	121
2.4. El contingut	122
2.5. La capacitat per a testar	124
2.6. El testament com a negoci formal	126
2.6.1. Els testaments notarials	127
2.6.2. El testament hològraf	130
3. EL CODICIL I LA MEMÒRIA TESTAMENTÀRIA	132
3.1. El codicil: el contingut, les funcions, la forma i les formalitats	133
3.2. Les memòries testamentàries	135
4. LA INTERPRETACIÓ DELS NEGOCIS <i>MORTIS CAUSA</i>	137
4.1. Objecte, principis i mitjans d'interpretació	137
4.2. Normes interpretatives	138

CAPÍTOL 10. LA INEFICÀCIA DELS NEGOCIS *MORTIS CAUSA* I DE LES SEVES DISPOSICIONS 141

1. LA NUL·LITAT DEL TESTAMENT I DE LES SEVES DISPOSICIONS	141
1.1. Les causes de nul·litat	141
1.1.1. Les causes de nul·litat del testament	142
1.1.2. Les causes de nul·litat de les disposicions testamentàries	145
1.1.3. Les causes de nul·litat específiques del codicil i de la memòria testamentària	146
1.2. L'acció de nul·litat	147
1.3. Les conseqüències de la nul·litat	149
1.3.1. Les conseqüències de la nul·litat de tot el testament	149
1.3.2. Les conseqüències de la nul·litat de les disposicions testamentàries	149
1.3.3. La «conversió» del testament nul	149
2. LA REVOCACIÓ DELS NEGOCIS <i>MORTIS CAUSA</i>	152
2.1. La revocació expressa. El testament merament revocatori	153
2.2. La revocació tàcita	153
2.3. La revocació material dels negocis <i>mortis causa</i> hològrafs	154
3. LA CADUCITAT	155
4. INEFICÀCIA SOBREVINGUDA PER CRISI MATRIMONIAL O DE CONVIVÈNCIA	156

CAPÍTOL 11. LA DESIGNACIÓ D'HEREU TESTAMENTARI 161

1. LES DETERMINACIONS ACCESSÒRIES DE LA DESIGNACIÓ	161
1.1. El principi «semel heres, semper heres»: la inadmissió de la condició resolutòria i del termini. L'hereu vitalici	162

1.2. La condició suspensiva.	163
1.3. Les disposicions modals	166
2. LA DESIGNACIÓ FIDUCIÀRIA D'HEREU	171
2.1. La institució d'hereu per fiduciari	171
2.1.1. Designació d'hereu pel cònjuge o pel convivent.	171
2.1.2. Designació d'hereu pels parents	173
2.2. L'herència de confiança	176
CAPÍTOL 12. LES SUBSTITUCIONS HEREDITÀRIES	179
1. LA SUBSTITUCIÓ VULGAR	179
2. LES SUBSTITUCIONS PUPIL·LAR I EXEMPLAR	183
2.1. La substitució pupil·lar.	183
2.2. La substitució exemplar	186
3. LA SUBSTITUCIÓ FIDEÏCOMISSÀRIA	188
3.1. Configuració i modalitats.	188
3.2. L'establiment del fideïcomís. Els límits.	190
3.3. Els efectes del fideïcomís mentre està pendent. La quarta trebel·liànica. El fideïcomís de residu	194
3.4. Els efectes del fideïcomís al temps de la delació.	197
4. LA SUBSTITUCIÓ PREVENTIVA DE RESIDU	198
CAPÍTOL 13. ELS LLEGATS	201
1. LA CONFIGURACIÓ	201
1.1. El llegat com a atribució del causant	201
1.2. El llegat com a títol adquisitiu.	204
1.2.1. La capacitat del legatari	204
1.2.2. El moment de l'adquisició	206
1.2.3. L'objecte del llegat.	208
1.3. El llegat com a gravamen	211
1.3.1. La quarta falcídia o quota hereditària mínima.	211
1.3.2. Reducció o supressió de llegats excessius	213
2. LES CLASSES DE LLEGATS	214
2.1. El llegat de cosa aliena	215
2.2. El llegat de cosa gravada.	216
2.3. El llegat d'aliments i el llegat de pensions periòdiques	216
2.4. El llegat d'usdefruit universal	217
2.5. El llegat de part alíquota	217
CAPÍTOL 14. LA MARMESSORIA.	221
1. EL MARMESSOR COM A EXECUTOR DE LA VOLUNTAT DEL CAUSANT. EL NOMENAMENT.	222
2. LES CLASSES DE MARMESSORS	223
3. EL CÀRREC DE MARMESSOR.	227

CAPÍTOL 15. ELS PACTES SUCCESSORIS	231
1. EL CONCEPTE I ELS TIPUS	231
2. LES POSICIONS JURÍDIQUES: ATORGANTS, AFAVORITS I CAUSANTS	233
3. ELS REQUISITS DE CAPACITAT, FORMA I PUBLICITAT	235
4. EL CONTINGUT	238
5. LA INEFICÀCIA	240
5.1. La nul·litat	240
5.2. La modificació i la resolució de mutu acord	241
5.3. La revocació	241
5.4. La incidència de crisis matrimonials o de convivència	243
6. L'HERETAMENT.	244
6.1. El concepte. L'atribució de la qualitat d'hereu.	245
6.2. Els tipus.	246
6.3. Els efectes de l'heretament sobre el poder de disposició de l'heretant	247
6.4. El pacte reversional	248
6.5. La responsabilitat de l'hereu pels deutes de l'heretant	248
7. ELS PACTES SUCCESSORIS D'ATRIBUCIÓ PARTICULAR.	249
CAPÍTOL 16. LA SUCCESSIÓ INTESTADA.	253
1. ELS SUPÒSITS D'OBERTURA DE LA SUCCESSIÓ INTESTADA.	253
2. SUCCESSIÓ DE GRAU EN GRAU I D'ORDRE EN ORDRE.	255
2.1. Els ordres successoris i el principi de proximitat de grau. El còmput del parentiu	255
2.2. El «dret de representació» i l'acreixement	257
2.3. La identificació dels cridats: la declaració d'hereus abintestat i la declaració administrativa d'hereu	258
2.4. Els ordres successoris.	260
2.4.1. La successió en línia directa descendent. Els drets del cònjuge vidu o del convivent en parella estable supervivent	260
2.4.2. La successió del cònjuge vidu i del convivent en parella estable supervivent	265
2.4.3. La successió en línia directa ascendent.	267
2.4.4. La successió dels col·laterals	267
2.4.5. La «successió» de la Generalitat de Catalunya.	270
3. LA SUCCESSIÓ INTESTADA EN CAS D'ADOPCIÓ.	271
3.1. Adopció de fills del cònjuge o del convivent en parella estable	272
3.2. Adopció d'un parent orfe	272
3.3. Successió dels germans per naturalesa	272
4. LA SUCCESSIÓ DEL CAUSANT IMPÚBER.	273
CAPÍTOL 17. LA LLEGÍTIMA	275
1. LA QUALITAT PERSONAL DE LEGITIMARI	275
1.1. Els legitimaris: els descendents i els progenitors	276
1.2. El desheretament	278
1.3. La preterició.	280
2. L'EFECTE PATRIMONIAL DE LA QUALITAT DE LEGITIMARI: EL DRET A LA LLEGÍTIMA.	284

2.1. La configuració legal del dret del legitimari	284
2.2. La quantia i el còmput de la llegítima. Llegítima global i llegítima individual	288
2.3. L'atribució de la llegítima pel causant. El pagament de la llegítima	292
2.4. La inoficiositat legitimària. L'acció de supressió o reducció	296
CAPÍTOL 18. LA QUARTA VIDUAL	301
1. ELS PRESSUPÒSITS DEL DRET A RECLAMAR-LA	302
2. LA DETERMINACIÓ DE LA QUANTIA	304
3. LA RECLAMACIÓ I EL PAGAMENT. LA REDUCCIÓ I SUPRESSIÓ DE LLEGATS I DONACIONS	305
4. L'EXTINCIÓ	307
CAPÍTOL 19. LES DONACIONS PER CAUSA DE MORT	311
1. CONCEPTE. LA CONSIDERACIÓ DE LA MORT DEL DONANT	312
2. EL CARÀCTER REVOCABLE	313
3. LA TRANSMISSIÓ DE LA PROPIETAT SOBRE ELS BÉNS DONATS	315
4. L'APLICACIÓ DE DETERMINADES NORMES DELS LLEGATS	316
5. L'OBJECTE	317
6. ELS REQUISITS DE CAPACITAT	317
BIBLIOGRAFIA	319
OBRES GENERALS	319
BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA	320

ACRÒNIMS

ATSJC	Acte resolutori del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya
BOPC	Butlletí oficial del Parlament de Catalunya
CCCat	Codi civil de Catalunya
CCE	Codi civil espanyol
CDCC	Decret legislatiu 1/1984, de 19 de juliol, pel qual s'aprova el Text refós de la Compilació del Dret civil de Catalunya (DOGC núm. 456, de 27 de juliol), substituït per la Llei 3/2017, del 15 de febrer
CDCEC	Llei 40/1960, de 21 de juliol, sobre Compilació del Dret civil especial de Catalunya (BOE núm. 175, de 22 de juliol de 1960)
CS	Llei 40/1991, de 30 de desembre, del Codi de successions per causa de mort en el Dret civil de Catalunya (DOGC núm. 1544, de 21 de gener de 1992), derogada per la Llei 10/2008, del 10 de juliol
DA	Disposició addicional
DF	Disposició final
DGDEJ	Direcció General de Dret i d'Entitats Jurídiques
DOGC	Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya
DT	Disposició transitòria
EAC	Estatut d'Autonomia de Catalunya de 2006, aprovat per LO 6/2006, de 19 de juliol, de reforma de l'Estatut d'autonomia de Catalunya (DOGC núm. 46480, de 20 de juliol)
EM	Exposició de motius
JUR	<i>Base de datos Westlaw ES (Aranzadi)</i> (fons jurisprudencial general)
LDOIA	Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència (DOGC núm. 5641, de 2 de juny)
LEC	Llei 1/2000, de 7 de gener, d'enjudiciament civil (BOE núm. 7, de 8 de gener)
LH	Llei hipotecària de 1946

Acrònims

LJV	Llei 15/2015, del 2 de juliol, de la jurisdicció voluntària (BOE núm. 158, del 3 de juliol)
LN	Llei del notariat de 1862
LOPDPGDD	LO 3/2018, de 5 de desembre, de Protecció de Dades Personals i Garantia dels Drets Digitals (BOE núm. 294, de 6 de desembre de 2018)
LOPH	LO 1/1982, de 5 maig, de protecció civil del dret a l'honor, a la intimitat personal i familiar i a la pròpia imatge (BOE núm. 115, de 14 de maig)
LPAP	Llei 33/2003, de 3 de novembre, del Patrimoni de les Administracions Públiques (BOE núm. 264, de 4 de novembre)
LPGC	D-Leg 1/2002, de 24 de desembre, pel qual s'aprova el Text refós de la Llei de patrimoni de la Generalitat de Catalunya (DOGC núm. 3791A, de 31 de desembre)
LPI	RD-Leg 1/1996, de 12 d'abril, pel qual s'aprova el Text refós de la Llei de propietat intel·lectual (BOE núm. 97, de 22 d'abril)
LRC 1957	Llei del Registre civil de 1957
LRC 2011	Llei 20/2011, de 21 de juliol, del Registre civil (BOE núm. 175, del 22 de juliol)
LSC	RD-Leg 1/2010, de 2 de juliol, pel que s'aprova el Text refós de la Llei de Societats de Capital (BOE núm. 161, de 3 de juliol)
LUEP	Llei 10/1998, de 15 de juliol, d'unions estables de parella (DOGC núm. 2687, de 23 de juliol), derogada per la Llei 25/2010, del 29 de juliol
LVD	Llei 10/2017, del 27 de juny, de les voluntats digitals i de modificació dels llibres segon i quart del Codi civil de Catalunya (DOGC núm. 10, de 29 de juny)
RD	Reial Decret
RDGDEJ	Resolució de la Direcció General de Dret i Entitats Jurídiques
RH	Reglament hipotecari de 1947
RJ	<i>Base de datos Westlaw ES (Aranzadi)</i> (repertori de jurisprudència del Tribunal Suprem i de Tribunals Superiors de Justícia)
RJC	<i>Revista Jurídica de Catalunya</i>
RN	Reglament notarial de 1944
RPEL	D 336/1988, de 17 d'octubre, pel qual s'aprova el Reglament del patrimoni dels ens locals (DOGC núm. 1076, de 2 de desembre)
RS	Reglament 650/2012, de 4 de juliol de 2012, referent a la competència, la llei aplicable, el reconeixement i l'execució de les resolucions, a l'acceptació i l'execució dels documents públics en matèria de successions <i>mortis causa</i> i a la creació d'un certificat successori europeu (DOUE núm. 201, de 27 de juliol)
STSJC	Sentència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya
TSJC	Tribunal Superior de Justícia de Catalunya

PRESENTACIÓ

Aquest llibre és un *manual de teoria i casos* per a l'estudi del Dret civil de successions vigent i aplicable a Catalunya.

La implantació de l'Espai europeu d'educació superior (EEES) va comportar la reducció del temps que els Plans d'Estudis del Grau de Dret dediquen a l'assignatura Dret de successions, que ha quedat en alguns casos fins i tot comprimida en un únic semestre, juntament amb la de Dret de família. La complexitat tècnica de la matèria i la seva amplitud demanen materials adaptats a les necessitats del Grau. Aquest manual està concebut per ajustar-se al temps de què disposa l'alumne per assimilar-ne els continguts, tot mantenint el rigor tècnic que l'assignatura exigeix.

L'objecte d'estudi fonamental és el Llibre quart del Codi Civil de Catalunya, relatiu a les successions, per bé que els temes no s'aborden necessàriament seguint-ne la sistemàtica, sinó l'ordre que s'ha considerat pedagògicament més eficient. Com és obvi, l'obra també inclou referències a les lleis estatals que incideixen en el Dret català de successions.

Així, quant a l'estructura, el manual dedica un Capítol a la llei aplicable a la successió —tant des del punt de vista internacional com interregional—; malgrat tractar-se d'un tema que no forma part del Dret substantiu-civil, és el punt de partida de la resolució de qualsevol qüestió en matèria successòria. A continuació, s'analitzen els diferents aspectes referits al fenomen successori: el concepte de successió per causa de mort, els títols successoris i l'herència com a objecte de la successió. Els Capítols següents estan dedicats a l'adquisició de l'herència: el procés d'adquisició, l'exercici de la delació, els règims d'adquisició i la comunitat hereditària. Després s'estudien els negocis mortis causa, la ineficàcia, la designació d'hereu, les substitucions hereditàries, els llegats i la marmessoria. Tot seguit es dedica un Capítol a la successió contractual. Es tracten a continuació la successió intestada, la

llegítima i la quarta vidual. Per últim s'estudien les donacions per causa de mort, també regulades al Llibre quart del CCCat.

L'enfocament del manual supera la mera exposició conceptual de la matèria. Així, la majoria d'epígrafs de cada Capítol s'encapçala amb el «Plantejament» de casos, que situen el lector en la transcendència pràctica dels conceptes teòrics que s'hi desenvolupen, i es tanquen amb «Comentaris» —no sempre unívocs i resolutoris— relatius a l'aplicació de la teoria als supòsits que els integren. Totes les hipòtesis es construeixen *animus docendi*, sia idealment o sobre la base de resolucions dictades pel Tribunal Superior de Justícia de Catalunya i per la Direcció General de Dret i Entitats Jurídiques. Això fa que el llibre sigui útil, no només com a obra de referència pel col·lectiu universitari, sinó també pels operadors jurídics que cerquin una immersió àgil i pràctica en el Dret català de successions. La intenció pedagògica i l'enfocament com a manual d'estudi explica que s'hagi prescindit de les cites doctrinals. Les obres consultades es troben referenciades a la bibliografia final, ja sigui com a obres generals o bé com a bibliografia específica.

Els autors som professors de Dret civil de la Universitat de Barcelona que participem en el Seminari setmanal que es realitza, des de fa més de trenta anys, sota el magisteri del Dr. Ferran Badosa Coll. L'obra és tributària, en gran mesura, de les construccions i els conceptes presentats i discutits al Seminari d'ençà l'aprovació del Codi de Successions de 1991. En aquest sentit, volem recordar especialment les aportacions de la Dra. Anna Casanovas i Mussons i del Dr. Joan Marsal Guillamet, recollides i sintetitzades al bloc dedicat al Dret de successions del *Manual de Dret Civil Català* dirigit pel Dr. Badosa i coordinat pel Dr. Marsal (Marcial Pons: Madrid-Barcelona, 2003).

Aquesta segona edició incorpora les novetats introduïdes per la Llei 6/2019, de 23 d'octubre, *de modificació del llibre quart del Codi civil de Catalunya, relatiu a les successions, per a garantir la igualtat de drets i la no-discriminació de les persones amb discapacitat sensorial*, així com la jurisprudència més recent. A més, dona resposta a les necessitats detectades durant els darrers dos cursos en què hem utilitzat el manual a l'aula.

Lídia Arnau Raventós
M. Esperança Ginebra Molins
Jaume Tarabal Bosch

Anoia, Osona i Vallès Oriental, juny de 2020